

Kultur

LitteraturUnder strecketBiofilmTv & streamingScenMusikKonst

Sök

Är Sveriges demokrati hotad?

"Majoritetens makt måste begränsas"

Illustration: Liv Widell

Demokratis paradox är att inom många sfärer gäller principen "less is more": ju mindre majoriteten styr, desto bättre uppfattar vi att demokratin fungerar. När SD de facto är i regeringsställning gäller det att vara vaksam, skriver Bo Rothstein.

Bo Rothstein

Publicerad 2022-11-10

Sverige toppar – tillsammans med de övriga nordiska länderna – de rankningar av demokratis kvalitet som görs av olika forskningsinstitut. Demokrati kan närmast sägas vara en svensk överideologi. Den svenska grundlagen står med en mängd demokratiska formuleringar, till exempel att "Det allmänna skall verka för att demokratis idéer blir vägledande inom samhällets alla

områden". Det finns delar av den uppgörelse – Tidöavtalet – som nu ska styra regeringspolitiken som är tveksamma utifrån principerna om rättssäkerhet, men ingenting som kommer i närheten av de hot mot rättvisan och opartiskheten i genomförandet av de allmänna valen [som utmärker det trumpianska republikanska partiet i USA](#).

Det är emellertid inte helt enkelt att bedöma hur väl ett lands demokrati mår. Det visades för snart 20 år sedan av två stora samhällsvetenskapliga forskningsprojekt i våra grannländer Danmark och Norge. Dessa så kallade maktutredningar involverade närmast ett hundratal forskare och leddes av några av de mest framträdande statsvetarkollegerna i vardera landet.

Svenska Dagbladet

Inloggad som
Bo Rothstein54

man sammanfattade, kom fram till helt olika slutsatser. Den danska maktutredningen gav en mycket ljus och positiv bild av hur väl den danska demokratin fungerade. En formulering i slutrapporten löd: "Det har gått överraskande bra för den danska demokratin".

De norska statsvetarnas slutsats var raka motsatsen, där en formulering var att den norska demokratin hade "eroderat". Bristerna i den norska demokratin ansågs vara att den hade urholkats av ökad juristmakt, marknadsreformer, centralisering, globalisering, ett minskande politiskt engagemang och ett svagare civilsamhälle.

Är Sveriges demokrati hotad?

Demokratin är på tillbakagång i världen, men frågan om hur det egentligen står till i Sverige är omdebatterad. I en artikelserie i SvD Kultur diskuterar forskare och skribenter eventuella hot mot svensk demokrati från olika perspektiv.

Den fråga som jag då ställde mig var hur det var möjligt att man kom till så fundamentalt olika slutsatser. Det rörde sig trots allt om två mycket likartade länder där forskarna hade nära kontakter och mycket samarbete.

Svaret visade sig vara förbluffande enkelt. De norska kollegerna jämförde demokratin med ett teoretiskt ideal. Och jämfört med de idealmodeller av demokrati som den politiska filosofin bestått oss med fallerar varje nu existerande demokrati. Ingen kan sägas leva upp till kraven på att medborgarna ska ha lika möjligheter att påverka de politiska besluten eller att alla medborgare ska behandlas med lika omtanke och respekt.

Att demokratins idéer ska vara vägledande inom alla samhällsområden är och förblir en chimär.

De danska statsvetarna hade emellertid valt en annan metod, nämligen att i stället för att mäta mot en teoretisk idealmodell av

demokratin jämföra empiriskt över tid och rum. Det visade sig då att demokratin i Danmark hade förbättrats på många områden. Väljarna var mera insatta och kunde mer, deltagandet i olika politiska organisationer hade ökat och det demokratiska maskineriet hade lyckats bemästra ett antal (främst ekonomiska) kriser.

En slutsats av detta är att när man ska försöka besvara frågan om hur väl en demokrati mår så är det avgörande att precisera både vad som är jämförelsepunkten och vad som inkluderas i begreppet demokrati. Det är inte minst angeläget för att besvara den återkommande frågan om huruvida Sverigedemokraternas inflytande i dag innebär ett hot mot svensk demokrati. Vi har nu ett parti som de facto är i regeringsställning och som har sitt ursprung i "den bruna myllan" och vars partiledare någon månad före Rysslands invasion av Ukraina inte kunde ge besked om han skulle föredra Joe Biden framför Vladimir Putin. [Listan på uttalanden](#) från aktiva och också ledande personer i partiet som skapar tveksamhet om partiets uppslutning kring de liberala värden som utgör grunden för en fungerande demokrati är närmast bedövande lång.

Sverigedemokrater har flera gånger uttryckt stark sympati för Viktor Orbáns antiliberala styre.

Om man i definitionen av demokrati till exempel inkluderar att kulturinstitutioner ska stå fria från direkt politisk styrning av vad de sysslar med, så kan man säga att Sverigedemokraternas inflytande är något att oroa sig för. Men om man tolkar grundlagens formulering att "demokratin idéer" ska bli "vägledande inom samhällets alla områden" som att den politiska majoriteten även kan bestämma vad som ska ställas ut på våra museer eller vilken repertoar de offentligt finansierade teaterhusen ska erbjuda, så är det inte ett problem.

Sverigedemokrater har flera gånger uttryckt stark sympati för Viktor Orbáns antiliberala styre i Ungern och om vi i likhet med Orbán uppfattar demokrati som att den politiska majoritetens vilja ska råda oinskränkt, så kan vi vinka farväl till ett fritt kulturliv, till oberoende domstolar, till ett självständig public service och till principen om en fri forskning vid autonoma universitet.

Detta illustrerar en viktig distinktion när vi ska bedöma hur väl en demokrati fungerar i ett samhälle. Nämligen att den liberala demokratin faktiskt består av såväl respekt för de beslut som den demokratiskt valda majoriteten fattar som att denna majoritets räckvidd bör vara starkt begränsad. Det finns ett antal sfärer i

samhället där liberala demokrater inte önskar att majoriteten i riksdagen eller i kommunfullmäktige lägger sin näsa i blöt.

Demokratins paradox kan sägas vara att inom många sfärer gäller principen att "less is more".

Demokratins paradox kan sägas vara att inom många sfärer gäller principen att "less is more", det vill säga att ju mindre majoriteten styr, desto bättre uppfattar vi att demokratin fungerar. Vi har vant oss av med att den politiska majoriteten ska bestämma könet på den vi vill gifta oss med. Vi har också övergett idén att undervisningen i den obligatoriska skolan ska vara präglad av den religion som majoriteten bekänner sig till. Vi har inte längre av majoriteten utsedda kommittéer som bestämmer vilka filmer vi ska få titta på. Vi önskar inte att majoritetens ideologi ska avgöra vilka författare som ska stödjas ekonomiskt av staten eller vilka pjäser som ska spelas på de offentligt finansierade teaterscenerna. Vi anser inte heller att majoritetens politiska uppfattningar ska påverka vilka enskilda forskare som ska få forskningsanslag eller tjänster. Anställningar inom den offentliga sektorn ska ges till de sökande som sakligt sett har bäst meriter och inte till dem som delar majoritetens ideologi eller rentav tillhör de styrande partiet eller partierna.

I långa stycken innebär liberalismens idéer att det sätts en stadig gramma på majoritetens beslutanderätt. De starka populistiska politiska partier som nu finns i många demokratier erkänner i allmänhet inte dessa liberala gränser för majoritetsstyret. Tvärtom ser de sig som folkets sanna företrädare mot vad de anser vara olika orättfärdiga professionella eliter som styr inom den offentliga sfären. Nu när Sverigedemokraterna de facto är i regeringsställning är detta något att se upp med.

Bo Rothstein är seniorprofessor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet.

Bo Rothstein

RELATERADE ÄMNEN

[Bo Rothstein](#)[Demokrati](#)[Politik](#)

SvD.se är en del av Schibsted. Schibsted är ansvarig för dina data på denna sida. [Läs mer här](#)